

'Verbeteren kwaliteit werk in vrouwenberoepen pure rechtvaardigheid'

'De beeldvorming is toch dat vrouwen die werken in de specifieke vrouwenberoepen een leuk, licht baantje hebben dat zij uit liefde vervullen. Aan die gedachte moet nu

eens een einde komen door heel duidelijk boven tafel te krijgen dat het werk in vrouwenberoepen zwaar is.'

Aldus stelt de Emancipatieraad, zij het uitgesproken in wat meer Haags jargon, in een advies aan de regering over de nota 'Vrouwen en kwaliteit van de arbeid'.
Tijd voor onderzoek naar arbeidsomstandigheden in vrouwenberoepen.

In december 1987 vroeg toenmalig staatssecretaris De Graaf van Sociale Zaken en Werkgelegenheid de Emancipatieraad advies uit te brengen over de nota 'Vrouwen en kwaliteit van de arbeid', waarbij aan kwaliteit de componenten arbeidsinhoud, arbeidsomstandigheden en arbeidsvoorwaarden/arbeidsverhoudingen worden toegedicht. De adviesaanvraag behelsde een inventarisatie van genomen en voorgenomen beleid rond dit onderwerp.

De beleidsvoornemens in de nota hebben betrekking op een breed scala van onderwerpen. Aan de orde komen achtereenvolgens de lichamelijke verschillen tussen mannen en vrouwen, de sociaal-culturele verschillen tussen mannen en vrouwen, vrouwen in mannenberoepen en tot slot micro-elektronica en vrouwen. In zijn advies gaat de Emancipatieraad alleen in op de seksescheiding in beroepen en functies en de kwaliteit van de arbeid in vrouwenberoepen.

'De Emancipatieraad is van mening dat het onderscheid tussen mannen- en vrouwenberoepen moet worden opgeheven. Er is geen enkele grond om het oude hokjesdenken te handhaven. Echter, het opheffen van de seksescheiding in beroepen is nu eigenlijk in het voordeel van mannen. Het tempo waarin mannen in vrouwenberoepen binnenkomen ligt veel hoger dan andersom. Daar komt bij dat de positie op de arbeidsmarkt al zo sterk is voor mannen.'

'Als vrouwen in hetzelfde tempo de mannenberoepen instromen, dan vermindert hun kwetsbare positie op de arbeidsmarkt aanzienlijk. Vrouwen zijn nu nog te veel geconcen-

Het onderscheid tussen mannen- en vrouwenberoepen moet worden opgeheven. Er is geen enkele grond om het oude hokjesdenken te handhaven.
Foto: Chris Pennarts

treerd rond beroepen die in onze adviesnota worden genoemd, de verpleging en verzorging, de administratieve sector, de detailhandel en de schoonmaaksector. Dat betekent dat als de werkgelegenheid in deze beroepen afneemt, er heel veel vrouwen werkloos worden.'
Annelies de Vries en Lucy Kok zijn respectievelijk raadslid en medewerkster van de Emancipatieraad en nauw betrokken bij de samenvatting van het advies over de nota 'Vrouwen en kwaliteit van de arbeid'. Samen met een aantal collega's willen ze teweegbrengen dat bedrijfsleven en overheid inzien dat vrouwen wel degelijk kunnen instromen in de mannenberoepen, dat het werk van vrouwen in 'typische' vrouwenberoe-

pen fysiek en psychisch zwaar kan zijn en dat verbetering van arbeidsomstandigheden hier geen verloren zaak is 'omdat vrouwen toch snel uittreden', zoals het veelal klinkt. 'Mensen die veel ervaring hebben op het terrein van positieve actie zeggen allemaal dat als mannen eenmaal in vrouwenberoepen binnenstromen, ze vaak niet meer te houden zijn', zegt De Vries. 'De vanzelfsprekendheid waarmee ze naar boven stijgen is ongelooflijk. Het lijkt ook wel dat wanneer een man in een vrouwenberoep binnenkomt, het zelfvertrouwen van vrouwen afneemt. Aan de andere kant neemt de instroom van mannen in vrouwenberoepen bij vrouwen de gedachte weg dat hun werk niet volwaardig zou zijn. Ze

krijgen zoiets van: 'Mijn werk kan ook door een man gedaan worden!' Dat werkt statusverhogend voor ze. Terwijl het voor mannen statusverlagend is als vrouwen in "specifieke" mannenberoepen binnenstromen.'

Volgens De Vries en Kok zijn vrouwen die in mannenberoepen binnenkomen, vaak snel weer verdwenen. Dat is niet omdat vrouwen het werk op zich niet aankunnen, maar omdat ze tegen allerlei barrières oplopen. Arbeidsomstandigheden in deze beroepen zijn vaak meer geënt op het mannenpatroon. In het advies over de nota noemt de Raad een aantal

van de arbeid in vrouwenberoepen. Daarentegen besteedt de nota wel aandacht aan de arbeidsomstandigheden van mannen en vrouwen in mannenberoepen en van zwangere vrouwen. Niet-zwangere vrouwen in vrouwenberoepen vallen buiten de boot. Aangezien de meeste werkende vrouwen actief zijn in vrouwenberoepen, vindt de Raad dat hier meer aandacht aan moet worden besteed. Dit onder meer omdat er aanwijzingen zijn dat de problemen in vrouwenberoepen erger worden nu vrouwen minder snel uittraden wanneer zij kinderen krijgen. Vroeger traden vrouwen uit voor zij kinderen

van een huishouden niet mogelijk is. Kok: 'Wij stellen ons voor dat als een baan niet full-time verricht kan worden omdat het werk te zwaar is, de arbeidsomstandigheden zo ingericht moeten worden dat de baan wel voltijds is uit te voeren. Is het niet mogelijk de arbeidsomstandigheden te verbeteren, dan moet het werk in deeltijd worden verricht tegen een voltijds salaris. Bij de PTT zijn de werkuren van de telefonistes al terug gebracht, terwijl het volledige salaris wordt uitbetaald. Het begrip voltijd zou anders gedefinieerd moeten worden. Een hele klus om dat voor elkaar te krijgen.'

De Vries: 'We verwachten van arbeidsdeskundigen, personeelsfunctionarissen en OR-leden dat ze binnen de eigen organisatie zichtbaar maken waar de knelpunten zitten voor vrouwen in vrouwenberoepen. De zwaarte van het werk is tot nu toe onzichtbaar gebleven omdat vrouwen minder gingen werken, vroeg uittraden of in de WAO belandden. Als je niet genoeg reële voorbeelden hebt van vrouwen die tot aan hun pensioen full-time blijven werken, dan moet er toch iets aan de hand zijn en die problematiek moet maar eens zichtbaar worden. Er moet nog veel onderzoek plaatsvinden op dit terrein.'

Welke oorzaken spelen een rol bij het ontstaan van ziekte en arbeidsongeschiktheid in vrouwenberoepen? In de verpleging is dat volgens de Emancipatieraad vooral de hoge werkdruk. Dit geldt zowel voor de intramurale als de extramurale zorg. Andere oorzaken zijn het vele tillen en bukken, de onregelmatige diensten, het werken met gevaarlijke stoffen en de ongewenste intimiteiten. Met name het werk in de gezinsverzorging is dermate zwaar dat het bijna niet meer full-time verricht kan worden.

De Vries: 'In de gezinsverzorging ligt het ziekteverzuimcijfer enorm hoog. Door de duur van dat verzuim komt een grote werkdruk op collega's te liggen. Vandaar dat wij sterk pleiten voor meer banen in de verzorgende sector.'

In de gezinszorg vormen de ongewenste intimiteiten een ernstig probleem. Kok en De Vries: 'In de CAO voor de gezinsverzorging is zelfs een bepaling rond deze problematiek opgenomen. Verzorgsters werken vaak alleen, hebben niet direct contact met collega's of een chef. Er is dan ook nauwelijks controle over wat zich afspeelt op het werk van de verzorgster.'

Vrouwen weten vaak ook niet wat ze moeten doen wanneer ze worden lastig gevallen door een patiënt of een huisgenoot. Vaak denken ze dat ze

De Vries (l) en Kok: 'Als je niet genoeg voorbeelden hebt van vrouwen die tot hun pensioen full-time blijven werken, dan moet er toch iets aan de hand zijn en dat moet maar eens zichtbaar worden.' Foto: Hendriksen-Valk

maatregelen die de uitstroom van vrouwen moet tegengaan. De Raad denkt hierbij aan maatregelen gericht op vrouwen zelf (begeleiding en training), maatregelen gericht op werkgevers (positieve actie), maatregelen gericht op mannen in mannenberoepen (taken van mannen worden niet verzwaard bij de komst van vrouwen door onder andere een goede regeling voor vervanging bij zwangerschap op te stellen) en tot slot maatregelen gericht op de werkomstandigheden (kinderopvang, sanitaire voorzieningen, aanpassing van machines en gereedschap aan vrouwen).

Kinderen

Een bezwaar van de Emancipatieraad tegen de nota is, dat de regering te weinig is ingegaan op de kwaliteit

kregen, waardoor minder fysieke en psychische klachten optraden. In het advies aan de regering schrijft de Raad dat vrouwenberoepen minder zijn ingericht op werknemers die tot hun pensioen blijven werken dan mannenberoepen. Het adviescollege voor het emancipatiebeleid wil dat daar verandering in komt door de kwaliteit van de arbeid in vrouwenberoepen te verbeteren, zodat ook vrouwen tot aan het pensioen of de VUT kunnen werken. Kwaliteitsverbetering te meer, daar de regering streeft naar het vergroten van de economische zelfstandigheid van vrouwen via betaalde arbeid. In de adviesnota aan de regering stelt de Emancipatieraad dat vrouwenberoepen vaak zo zwaar zijn, dat de combinatie full-time werk en het runnen

het zelf uitgelokt hebben. Pas veel later komen ze tot de conclusie dat dat niet het geval is.'

In de adviesnota aan de regering schrijft de Raad dat vrouwen zich erg verantwoordelijk voelen voor hun werk. Vaak werken ze door tot ze echt niet meer kunnen. Pas dan melden zij zich ziek om na lange tijd weer terug te keren in het arbeidsproces.

'Die vrouwen hebben iets van: "Ik kan toch niet een patiënt in de steek laten?!" En dan gaan ze maar door', aldus Kok.

De problemen in de schoonmaaksector zijn talrijk. Hoge werkdruk, minimale begeleiding, fysieke belasting, gevaarlijke stoffen en slechte arbeidsvoorwaarden zijn zaken die sterk opspelen.

In de administratieve sector liggen de problemen zowel op psychisch als op fysiek terrein.

Kok: 'Als je praat over zware arbeid denken mensen vaak niet aan de administratieve sector. Toch blijkt dat werk fysiek heel belastend te zijn. Steeds dezelfde werkhouding achter het bureau en het beeldscherm, slecht kantoormeubilair. De psychische problemen hebben vooral betrekking op de eenzijdig inhoud van de functie en het geringe perspectief.'

Aanmodderen

Uit gegevens van de Gemeenschappelijke Medische Dienst (GMD) over de toetreding van vrouwen tot de WAO blijkt dat vrouwen een grotere kans hebben dan mannen om arbeidsongeschikt te worden. De oorzaken daarvan lijken met name te liggen bij de slechte positie van vrouwen op de arbeidsmarkt en de combinatie betaald werk en de zorg voor een huishouden. Het merendeel van de vrouwelijke WAO-toetreders komt uit de verzorgende sector. Daarna volgen de vrouwen die ongeschoold zwaar werk hebben verricht, zoals schoonmaakwerk.

'Uit dat onderzoek blijkt niet precies waarom die vrouwen in de WAO terecht zijn gekomen', zegt Kok. 'Dat zou eigenlijk ook eens onderzocht moeten worden.'

In het advies aan de regering schrijft de Emancipatieraad dat de gegevens uit het GMD-onderzoek een aanwijzing vormen dat het werk in vrouwenberoepen niet licht is. De Vries vult aan: 'Het zou best kunnen dat de arbeidsomstandigheden in vrouwenberoepen slechter zijn dan die in mannenberoepen. Zowel de overheid als het bedrijfsleven stoppen weinig geld in het verbeteren van arbeidsomstandigheden en arbeidsvoorwaarden in genoemde beroepen. Het

wordt niet de moeite waard gevonden. Het lijkt wel of het werk in vrouwenberoepen is afgestemd op de gedachte dat vrouwen een paar jaar aanmodderen in een baantje en daarna vertrekken, waarna een nieuwe lichterling zich aankondigt.'

Rechtvaardigheid

De Emancipatieraad zegt van mening te zijn dat het overheidsbeleid zich moet richten op het opwaarderen van vrouwenberoepen. Meer oog voor de psychische en fysieke belasting, arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden moeten zodanig zijn dat het werk tot de pensioengerechtigde leeftijd kan worden verricht. Bovendien moet het werk economische zelfstandigheid op kunnen leveren. Waar het de arbeidsvoorwaarden betreft, vraagt de Raad meer aandacht voor de lonen. Uit de adviesnota blijkt dat er aanwijzingen zijn dat het loon in vrouwenberoepen te laag is in verhouding tot de psychische en fysieke belasting. Onderzoek naar functiewaarderingssystemen in vrouwenberoepen zal uit moeten wijzen of dit inderdaad zo is.

Een aanwijzing dat het loon te laag ligt blijkt volgens de Emancipatieraad uit het feit dat vrouwen onvrede met het werk hebben en het verloop groot is.

'Een hoger loon kan bijdragen aan motivatie', aldus Kok, 'waardoor het verloop afneemt. Dat heeft weer een positief resultaat op de werkdruk en de arbeidsomstandigheden. De regering gaat in haar nota nauwelijks op dit punt in. Arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden worden als twee aparte zaken gezien, terwijl beiden juist invloed op elkaar hebben.'

Verder vraagt de Raad om meer aandacht voor de promotiemogelijkheden van vrouwen door middel van scholing en door een beroep te doen op de deskundigheid en verborgen talenten van vrouwen.

De Vries: 'Om te zorgen dat de kwaliteit van arbeid in vrouwenberoepen verbetert, is het belangrijk dat de ideeën die wij in de adviesnota noemen worden overgenomen door overheid en bedrijfsleven. Werkgevers en werknemers moeten de problematiek in de eigen organisatie zichtbaar maken. Verbetering van de kwaliteit is niet alleen een kwestie van welwillendheid, het is een kwestie van pure rechtvaardigheid, van de normale zorg die je hebt voor de werknemers.'

In de adviesnota stelt de Emancipatieraad dat vrouwen zelf verandering in hun situatie kunnen brengen

door zich te organiseren en aandacht voor hun problemen te vragen. Op dit moment zijn ze nog sterk geneigd zich aan te passen aan de huidige situatie door bijvoorbeeld in deeltijd te gaan werken wanneer het werk te zwaar is.

De Vries: 'Vrouwen zorgen graag voor anderen, maar de zorg voor de eigen arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden lijkt hen minder goed op het lijf geschreven. Dat komt natuurlijk ook door het feit dat je als werkende vrouw zoveel aan je kop hebt. Je krijgt het niet voor elkaar om naast werk en huishouden je nog eens druk te maken over de CAO, het pensioen of de vakbondsvergadering. Met een baan, een huishouden en kinderen zit je vol en meer dan dat. Dan ben je al een wonder van organisatie talent.'

Monique van Blijswijk